

Проблем малог народа

~~мало народа~~

БЕДИНКА О МАЛОМ НАРОДУ.

XI

На изложби југословенске ликовне уметности у Лондону, пре неку годину. Ходамо и посматрамо заједно са пријатељем Енглезом. Из очију нам се чита да разно видимо и мислимо. Признајемо најзад узајамно да је тако. А за време ~~се~~ признања осмејци наши су учтиви и љубазни као две заставе на бродовима који се полако и паралелно размимо-илазе. Па онда ће Енглез: »Јасно је, опажа се, да ти уметници имају европског, и јесу Европљани, и раде европски, па ипак све то и није. А не могу да ухватим где престаје оно што јесу и почине оно што изгледају.« — »Знате, с нама, с нашим уметницима и с нама уопште, и с нашим европејством, тако је некако као са оним шумским духом који је придобио принцезу и одвео је кући, али је ту морао чувати више но очи у глави, јер је она, поред симпатија за нову околину и живот, показивала и извесне наклоности да бежи. Једнога дана, дух задрема после ручка мало темељије но обично, а принцеза утекне. Само мало после тога дух се прено, скочио, видео шта се десило. С највећом својом снагом и највећим својим кораком јурне за одбеглицом. Снага и скок његов били су међутим толики, да је већ са првим раскораком премашио и далеко за собом оставио принцезу. Лутао је после још дуго, али није успео да нађе и врати своје благо. Код куће је удар ~~и~~ у горко плакање: што је немоћан да једно тако нежно, при том толико вољено створење, сачува, или бар достигне кад покушава да бежи.« — Да ли је наш пријатељ ову причу разумео тачно онако како је Ми разумемо, нисмо сазнали. Он је после отишao да руча, а ми смо се спустили из ~~галерије~~ галерије до Темзе, и ту на клуци записали ову белешчицу о малом народу.

Lu

✓ ~~Пријатељ~~

Енглез је наслутио једну Шопенхауерову класификацију. Шопенхауер, пишући о идентитету човека, извукao је врlo занимљиву линију извесних основних и тако рећи судбинских »притехања« човекових. Идентитет човека, према томе, зависи од оног што човек јесте, што има, и што изгледа. Нама се чини да се ова идеологија може у целости применити и на народе. Код великих народа, бројно и територијално значајних, али пре свега оних који се препревенују пре ~~изворе~~ изворе величина и унапређење, као државе и културе, заступљене су све три серије поменутих капитала. И не само да су ти капитали заступљени по серијама, него се и интерсернално појачавају. То јест, велики народ оно што има то често и јесте; ~~и~~, и, што је још важније, оно што изгледа, то и јесте,

и у том смислу и има, ако ~~и~~ потпуности тако, он обар делимично или периодично. Наравно, понекад ћутни има нити јесте, него само изгледа; али то што изгледа зависи од властитих његових комбинација, калкулација, декорација.

Мали народ, дакако, такође нешто има и јесте. Али, бе значајан, или мало значајан као држава и култура, он вреди што вреди само са својим расним особинама, са својом расном а не културном индивидуалношћу. Још, та вредност остаје локализована, не прелази у интересне функције света, јер мали народ живи усамљен, живи, тако да се изразимо, у међународној самоћи. У самоћи се, додуше, стичу знатни квалитети; али у истој тој самоћи се и губе квалитети, и често и они урођени. Самоћа више чува расу него што развија државу и културу.

У току развоја из чисто расне индивидуалности у културну, дешавају се чудне ствари ~~у малом народу~~, имања и снаге ~~изгледа~~ у малом народу. Примајући процес ~~расног~~ уназад народ као расу, и тражи од њега да улази у облике и функције пре свега политичке и опште културне. ~~Али~~ бива да народ, прикривено, остаје и даље личнији као раса него као државна и културна организација. ~~И~~ такав је не престано јачи од државе, и ако је давно већ њој, држави, предао место с лица.

Рекосмо, и мали народ нешто јесте и нешто има. Али, додира са оним разноразним што је прилика за окупшавање тих квалитета, и за упознавање најбољих функција тих квалитета, ти квалитети остају врста чедних потенција. ~~Али~~ примитивно и дивље чедних, ~~и~~ мешавина светог и профанијог, сентименталног и свирепог, догматичног и критичког, зато, унесени једног дана у дејство — ма какво, политичко, општепросветно, чисто уметничко — ~~и~~ сузбуњено дејствени, недоследно или екстремно дејствени. Сви мали народи, зато што су усамљени, носе у себи једну меланхоличну ~~и~~ стидљивост, ~~и~~ која растворава активност. Сад су самоуверени, победни, срећни, сад су скрушени пред собом и пред својим најгорим непријатељима. Сад хероји, сад робље аскетског менталитета. У уметности малог народа се ~~тог~~ нарочито испољава.

Најтеже је код малог народа са оним што тај народ изгледа. У једноставном, тако да кажемо локалном животу малог народа, не може се, и не вреди «изгледати». А у свету, спољашњи изглед малог народа зависи од утисака и оцене великих народа, или једног великог народа, од туђинаца ~~и~~ ~~добра~~

~~и~~ Из историје ~~и~~ да су народи превивљавали државе. Што значи да питање младости и старости код народа, није битно питање; и да се младост једног народа, дакле и кретање његових моћи, не да одређивати никојим рачуном, а још мање предврачуном.

Ти велики народ

види се на
да су, и нају
и снага
изгледу па
који народе. Тре-
чи се појасљавају

— Кадо најви
нају нека
што

— Народу,
и величан
дома

— Је ли величан ~~и~~ малог народа? — и да

који су »пропутовали и проучили народ«, или који имају с њим посла и веза кроз добропознате »сфере«. При томе се добронамерно и злонамерно врло много огрешује о мали народ. Велики народи обично почину са тражењем и мерењем традиција код малог народа, и свршују са именовањем онога што траже. Ти велики народи, ~~имају већ~~ јако ~~пунтире~~ ~~индивидуалности~~, заборављају да се без традиција не може бити никаква индивидуалност, па ни расна; да је у току живота најмањег народа, често једног племена, или само једне касте, морало бити животног плана, воље за редом и начелами, припитомљавања друштва и схематизовања егзистенција. Велики народи тешко могу да се сете оних времена, дубоко интимних осетљивости, које носе у себи и владари малих народа, и цео народ, а тек уметници његови! Мали народи су пуни виталних противречности, и зато материја од које би се сваког часа могао створити предугајач народ. Уметници малих народа, на обуци код великих народа, то су ћаци који не могу »свршити школу« до краја, јер су њихови унутрашњи и спољашњи концепти, по нужности, доста ~~и~~ ~~и много~~ ~~задовољавају~~.

Уважавам

Код великих народа, своје ја, суверенитет, већ је одавно нешто апстрактно. Код малих народа суверенитет зависи сваког часа од сваког трепета у животу и поступцима људи; зависи, сад од нечег што је мутно и неспиритуално до тог степена да је скоро само физичка нужда, а сад опет од неке горостасне расне тежње која Бог један ~~зна~~ ~~докле~~ допира ~~и~~ ~~и свету~~ ~~и него~~ у ~~еванђелијском~~ прогресу малог народа ка достојанству, има много бесвесног труда, и много изненадујућих резултата који нису дошли из хотења. Велики народи, стојећи пред драмама у животу малих народа, могу често с пуним правом, али са свога гледишта само, поизврти ироничну реч мириог Гетеа над чудним драмама противречног Клајста: да су ~~одређене~~ ~~заправо~~ за неки »невидљиви театар«.

Тако драме

Мали народ је слаб у оној софистичкој интелигенцији која помаже да се изгледа оно што је по могућству најукрашије и најпробитачније. Слаб је и у оној циничној прецизности са којом треба читати психологије других народа. Мали народ се дуго не може похвалити ничим другим сем оним чиме се хвалила једна личност у једној од ~~драма~~ ~~драма~~ проперијевих елегија (књига IV, XI):

Mi natura dedit leges a sanguine ductas,
ne possem melior iudicis esse metu

Мали народи су само ~~и~~ ~~законима~~ из крви, само од природе и расе оно што су; не умеју, можда и неће, од страха

Чувено каваљерство ~~и~~ ~~најнижих~~ слојева, парија, ствар је традиције. Познати музички талент Цигана, који свирају са самосвешти и просе с елегантацијом, ствар је традиције.) *Велики народи* се ~~бирају~~ у ~~односу~~ ~~награда~~ ~~из~~ ~~нашег~~ ~~народа~~. *Велике народи* не могу да узимају ~~и~~ ~~често~~ ~~и~~ ~~награду~~. Они ~~шешко~~ ~~можу~~ да узимају

често

од суда судије, великог народа, да буду друкчији и бољи, да изгледају бар друкчији и бољи. Онај сувише велики корак шумског духа, то је расна ~~нападавши~~ агресивност. Оне горке сузе после, то је меланхолија због агресивности која промаша. Велики народи, кад суде мале народе било у политици било у уметности, знају за агресивност и за утеклу принцезу, а не ~~за~~ тешку меланхолију због обожаја.

Вонаж

Мали народ је чудан појам. Понекад он стварно и није мали, само изгледа мали; у ствари је ~~не~~ миран, врло стрпљив и конзервативан фрагмент неког великог народа, или неке расне групе; и ~~не~~ је свестан да је то. Други пут опет он није ни мали ни велики, него је заправо само квасац народа, ~~који~~ расна, вечно ренесансни елемент, народ ~~који~~ народа. Жизнь на неки начин толико откинут, толико на окрају сваке цивилизације и ~~који~~ формирају је, да живи под сасвим нарочитим биолошким условима. Дуготрајна кржљавост, дуготрајно ~~тешко~~ овање, можећу да буде нормалан услов за ојачање и метаморфозу. Суморан и бескрајно дуг, као ~~који~~ стазица, јесте понекад пут малог народа у бољи и виши живот.

суштински

Губитак

мужевска

Шта би рекао наш пријатељ Енглез да је уред оне изложбе могао чути и песме, мелодије и речи простонародних песмица из наших јужних крајева, нарочито из Мајдане? У том маленом крајичу малог народа живе многобројне принцезе, и које не беже... Чудо је право, можда биолошки услов њене тајanstvene егзистенције — да ту Мајданеју ~~Мајданеју~~ одјесе не траже и не претражују више уметници целог света. Код старих римских песника смо наилазили ~~који~~ да се »*Прв Филипови*« провлачи као мистичноисторијски елемент, па даље ништа, до, ту недавно, не много значајне, па ипак, књиге Клауса Мана, сина Томаса Мана, Александар... А та Мајданеја, ~~који~~ Мајданеја, то је био елемент Грчке у најсјајније њене векове; па елемент Египта, (кроз династију Лагида), додуше у оно доба кад је разврат достигао врхунац, али кад је Александрија блештала уметником ~~који~~ као неки афрички Париз; па елемент Византије; па је елемент, суштински елемент наш, можда свег Балкана. И суђено је било тој Мајданеји да се ~~не~~ тегли до Азије и Индије, него да се скупља у се и згушиљава у малом народу.

Мелодије простог света у Мајданеји крију дивоте уметничких израза. У њима су сиљне традиције целог Истока: Атина, Александрија, Цариград, Арабија. А речи под тим мелодијама, друго су чудо уметничког генија. Бледу и расплакану девојку пита песма:

Ал си грдо згрешила?
Ал си иглу скршила?

Да ли би Енглез, без коментара, дакле без воде у вино, разумео тај и такав обухват, ~~који~~ најденина на овом делу свету,

а лепотични

који је још некако
који

који и говори
који

који писац
који

који писац

Верија је
песма. И ти
који
који

раскови;

Тса *Арек-*
сандре *Вара-*
лан

~~тешку~~ артистичку иронију која иде над све психологије и метафизике? Прост човек, а као неки Ђордано Бруно једним махом везује ~~бескрај~~ у свету идејном са ~~бескрај~~ у свету материјалном.

У малим народима, од владара до чобанина-певача, на свакој тачци дрхти и кида се нешто између две равнотеже, једне која пролази, друге која настаје. У малим народима дејствује оно што историја уметности зове ренесанс, а што природне науке, много боље, зову догађајним елементима. Мали народи, одиста, мање су европски, више су васеленски материјал, који, по Божјој вољи, може зачас постати нов свет, ~~по~~ по Божјој вољи, може зачас бити гурнут још дубље међу елементе. То је играње на ивици ножа, то је блескање и гашење у капљици росе. ~~Пријатеље малог народа ступи, па је смештај~~

Зник малог народа је Симеон столницик; стоји на танком стубу изнад хаоског колебања догађајних елемената, и колеба се и сам. Ти уметници стварају увек претешко и никад савршено. Ти уметници и воле несавршенство, јер те знају и не воле занат стварања, и не воле довољно јој живот у којем седе остраг. Они негују несавршенство у усавршавању, јер је то симбол њихових живота и судбина: имање и немање, чар и бол, одмор па умор. Руке, тај најфинији дар Божји после разума и маште, ~~и~~ руке су у тих уметника још простосрдачне и још стидљиве.

Али, може ли то знати и разумети онако како ми то знамо и разумемо — наш пријатељ Енглез?

И. С.

О СТВАРАЛАШТВУ.

(Крај.)

Да, уз закључке из увода, дамо још неколико закључака, проматрања и објашњења. Они би били ови.

1) Природа и универзум стоје пред нама. Они су, сигурно, једна целина: и као прапочетак и узорак, и као развој, последица и циљ. Човек је, такође, један део тога. Он је према њима у њима својим чулима и својом активности. Његова стваралачка енергија је иста, у маломе, као ће њихове стваралачке енергије. И као што оне стварају своје облике и изразе, и човекова, преко речи и других средстава и својстава, улази у њих и производи их поново. Постоји недокучиви и тајанствени полет у универзуму да се изрази и уобличи. Тај исти занос и полет постоји и код стваралачког човека. Он осећа чудне и велике токове и струјања око себе, они се пројецирају на његов унутрашњи живот и он их почне да осећа и да прима. Једновремено, он осећа и силну жељу да их изрази

*Издадено
издавање
од 1900. године*